

פרוזבול

משנה מסכת שביעית פרק י

משנה א. שביעית משמטת את המלוה בשטר ושלא בשטר הקפת החנות אינה משמטת ואם עשאה מלוה הרי זה משמט רבי יהודה אומר הראשון הראשון משמט שכר שכיר אינו משמט ואם עשאו מלוה הרי זה משמט רבי יוסי אומר כל מלאכה שפוסקת בשביעית משמטת ושאינה פוסקת בשביעית אינה משמטת:

משנה ב. השוחט את הפרה וחלקה בר"ה אם היה החדש מעובר משמט ואם לאו אינו משמט האונס והמפתה והמוציא שם רע וכל מעשה בית דין אין משמטין המלוה על המשכון והמוסר שטרותיו לבית דין אינן משמטין:

משנה ג. פרוזבול אינו משמט זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברין על מה שכתוב בתורה (דברים טו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגוי התקין הלל לפרוזבול:

משנה ד. זהו גופו של פרוזבול מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כ"ז שארצה והדיינים חותמין למטה או העדים:

משנה ה. פרוזבול המוקדם כשר והמאוחר פסול שטרי חוב המוקדמים פסולים והמאוחרים כשרים אחד לזה מחמשה כותב פרוזבול לכל אחד ואחד חמשה לויין מאחד אינו כותב אלא פרוזבול אחד לכולם:

משנה ו. אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע אם אין לו מזכה הוא בתוך שדהו כל שהוא...

משנה ח. המחזיר חוב בשביעית יאמר לו משמט אני אמר לו אע"פ כן יקבל ממנו שנא' (דברים טו) וזה דבר השמטה כיוצא בו רוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני אמרו לו אעפ"כ יקבל מהם שנאמר (שם יט) וזה דבר הרוצח:

משנה ט. המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה ממנו...

תלמוד ירושלמי מסכת שביעית פרק י דף לט טור ג/ה"א

המלוה על המשכון שמואל אמר אפילו על המחט ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך פרט למה שיש לאחיך תחת ידיך ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך ולא המוסר שטרותיו לבית דין

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף לו עמוד א ועמוד ב, ודף לו עמוד א

תנן התם: פרוזבול אינו משמט, זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן, שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה ועברו על מה שכתוב בתורה +דברים ט"ו+ השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגוי, עמד והתקין פרוזבול; וזה הוא גופו של פרוזבול: מוסרני לכם פלוני דיינין שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי אצל פלוני שאגבנו כל זמן שארצה, והדיינים חותמים למטה או העדים.

ומי איכא מידי, דמדאורייתא משמטא שביעית, והתקין הלל דלא משמטא? אמר אביי: בשביעית בזמן הזה, ורבי היא; דתניא, רבי אומר: +דברים ט"ו+ וזה דבר השמיטה שמוט - בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע - אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע - אי אתה משמט כספים; ותקינו רבנן דתשמט זכר לשביעית. ראה הלל שנמנעו העם מלהלוות זה את זה, עמד והתקין פרוזבול.

ומי איכא מידי, דמדאורייתא לא משמטא שביעית, ותקינו רבנן דתשמט? אמר אביי: שב ואל תעשה הוא. רבא אמר: הפקר ב"ד היה הפקר...

איבעיא להו: כי התקין הלל פרוזבול - לדריה הוא דתקין, או דלמא לדרי עלמא נמי תקין? למאי נפקא מינה? לבטוליה, אי אמרת לדריה הוא דתקין מבטלין ליה, אלא אי אמרת לדרי עלמא נמי תקין, הא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו - אלא א"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין, מאי... ת"ש, דאמר שמואל: הא פרוזבולא - עולבנא דדייני הוא, אי איישר חיל אבטלינני? אבטלינני? והא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו - אלא א"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין! הכי קאמר: אם איישר חיל יותר מהלל אבטליניה. ורב נחמן אמר: אקיימנה. אקיימנה? הא מיקיים וקאי! הכי קאמר: אימא ביה מילתא, דאע"ג דלא כתוב ככתוב דמי...

מאי פרוזבול? אמר רב חסדא: פרוס בולי ובוטי, בולי - אלו עשירים, דכתיב: +ויקרא כ"ו+ ושברתי את גאון עוזכם, ותני רב יוסף: אלו בולאות שביהודה; בוטי - אלו העניים, דכתיב: +דברים ט"ו+ העבט תעביטנו. אמר ליה רבא ללעוזא: מאי פרוזבול? א"ל: פורסא דמילתא.

תוספות יום טוב מסכת שביעית פרק י

בגמ' דגיטין פרוז פורסא דמלתא. ופירש רש"י תקנה אבל הרשב"ם פ"ד דבבא בתרא סוף דף סה כתב פרוז ריוח כמו הפריז על מדותיו דמסכת נדה [ד ב]

ספר החינוך מצוה תעז

כבר כתבתי בכסף תורה במצות שביעית עשה רביעי בסימן ס"ט [מצוה פ"ד] מה שידעתי בשורש המצוה, ושמטת כספים גם כן אחר אותו הטעם נמשך, ללמד נפשנו במדות המעולות מדת הנדיבות ועין טוב, ונקבע בלבבנו הבטחון הגדול בשם ברוך הוא, ואז תכשר נפשנו לקבל טוב מאת אדון הכל כלול הברכה והרחמים. וגם נמצא מזה גדר חזק ומחיצה של ברזל להתרחק מאד מן הגזל ומן החמדה בכל אשר לרענו, כי נשא קל וחומר בנפשנו לאמר, אפילו הלויתנו ממוני והגיע שנת השמטה אמרה תורה להשמיט בידו המלוה, שלא לגזול ושלא לחמוס משלו לא כל שכן שראוי לי להתרחק עד הקצה האחרון.

פרוזבול - המשך

העמק דבר על ספר דברים

בשעה שישבו ישראל בשלוותם על הארץ וכל עסק האדם היה זריעת השדה ועבודתה, וכשאינו לו במה לזרוע הרי זה לווה תבואה לזריעה ובתבואות הוא משלם, ואם הגיע שביעית ועדיין לא שילם, על זה הזהירה תורה על בית דין "שמוט כל בעל", בית דין יעשו שמיטה, היינו שישמיטו את בעל בעמיו שהוא משה לרעהו בכוחו, אזי ישמיטו את ידו, "לא יגוש", בית דין יזהירו אשר לא יגוש. ומפרש הטעם "כי קרא שמיטה לד", זה הלשון "שמיטה לד" לא שייך אלא בשביעת הארץ, והוא טעם על שמוזהרים בית דין להשגיח שלא יגוש, משום שהגיע שביעית ואינו עובד את השדה, וכאשר יגוש אותו יהיה מוכרח למכור את השדה, משום הכי הזהירה תורה שלא יגוש.

תוספות מסכת גיטין דף לו עמוד א

מי איכא מידי דמדאורייתא משמט שביעית ותיקן הלל דלא משמט - השתא לא בעי רבא לשנויי אהך קושיא דהפקר ב"ד היה הפקר כדמשני בתר הכי משום דקשיא ליה דלא היה לו להלל לעקור שביעית שהיא דאורייתא ואע"ג דדרשינן בספרי ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך (דברים טו) ולא של אחיך בידך מכאן אמרו המלוה חבירו על המשכון והמוסר שטרותיו לב"ד אין משמיטין מ"מ לא היה לו לעשות תקנה ללמד לעשות כן שביטל בכך השמטת כספים שצותה תורה ובקונט' פירש דרבא קאי נמי לשנויי פרכא דהכא ודרשא דספרי עיקרה אמלוה על המשכון דמוסר שטרותיו הוי מטעם דהפקר ב"ד היה הפקר אלא דאקרא קסמין לה.

תוספות מסכת מכות דף ג עמוד ב

המוסר שטרותיו לב"ד - פירש הקונט' דהיינו פרוזבול ולא נראה דהא במסכת שביעית (פ"י מ"ב) תני המוסר שטרותיו לב"ד והדר קתני פרוזבול אינו משמט אלמא תרי מילי נינהו לכך נראה דתרי מילי נינהו ומוסר שטרותיו לב"ד מדאורייתא אינו משמט.

חידושי הריטב"א מסכת מכות דף ג עמוד ב

ובמוסר שטרותיו לב"ד. פי' רש"י ז"ל והיינו פרוזבול שתקן הלל שכתוב בו מוסרני לכם וכו', והקשו עליו בתוספות שהרי במשנת מסכת שביעית מיייתי הא ומיייתי בתר הכי תקנת פרוזבול אלמא תרי מילי נינהו, ובספרי מיייתי לה להא מן הכתוב שנאמר ואת אשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך ולא מה שלאחריך בידך פרט למלוה על המשכון ומוסר שטרותיו לב"ד שאין משמטין, אלא ודאי כל שמוסר שטרותיו ממש לב"ד מדאורייתא אינו משמט דהא נגוש ועומד הוא, והלל תקן פרוזבול שלא יהא צריך למסור שטרותיו, וכל משום מלוה על פה שיאמר להם מוסרני וכו' וכדפרישנא בדוכתא, ואפשר כי רש"י ז"ל כך רוצה לומר דהיינו תקנת פרוזבול כלומר אהא אסמכה.

חידושי הרמב"ן מסכת גיטין דף לו עמוד א

ותמהני אי מדאורייתא במוסר שטרות סגיא אמאי תיקן הלל פרוזבול הרי מי שרוצה להלוות יכול להלוות ולמסור שטרותיו לב"ד ולא לעבור על דברי תורה, ואפשר שאין העם רוצים למסור שטרותיהם ביד אחרים, ועוד מפני מלוה על פה שאי אפשר, לפיכך תיקן פרוזבול, ולי נראה דההיא דספרי אסמכתא היא וכשאמרו מוסר שטרות אין משמיטין מתקנתו של הלל אמרו, והכי משמע בירושלמי פרק בתרא דשביעית דגרסינן התם תשמט ידך ולא המוסר שטרותיו לב"ד מכאן סמכו לפרוזבול מן התורה, ופרוזבול דבר תורה, כשהתקין הלל וסמכוהו לדברי תורה, ואני תמה למה ליה להלל פרוזבול ליתקין ע"מ שלא תשמטנו בשביעית, איכא למימר אי כולי עלמא עבדי הכי משתכח תורת שביעית ולפיכך לא רצה לומר להם, אבל השתא מינכרא מילתא ואמרי בי דינא הוא דקא עביד, אי נמי בשעת הלוואה זימנן דלא דכירי וכיון דפסדי כלל איכא נעילת דלת אבל כשהלוו והגיע ערב שביעית כל אחד הולך וכותב לעצמו.